

Н.Ю. НИКОЛАЄВА, Р.Г МАЙСТРО

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено теоретико-методологічні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства. Визначено, що фінансова стійкість досліджується переважно в контексті загрози банкрутства. Доведено, що єдиного методологічного підходу до трактування сутності даного терміну не вироблено. Охарактеризовано термін фінансова стійкість за визначенням різних авторів. З'ясовано, що більшість вчених представляють фінансову стійкість вужче, ніж варто було б, виражаючи фінансову стійкість декількома показниками. Однак очевидно, що фінансова стійкість – багатомірне економічне явище, що, виражається системою показників. Доведено, що необхідним є пошук шляхів досягнення різного ступеня фінансової стійкості компанії. Для забезпечення фінансової стабільності господарювання підприємства у перспективі потрібно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та проводити її кількісну оцінку. Визначено основні характеристики внутрішніх показників фінансової стійкості та значний вплив зміни зовнішнього середовища на фінансову стійкість підприємства. Запропоновано з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства формувати чіткі механізми протидії негативним чинникам зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують фінансову безпеку, розвиток стратегічного потенціалу та платоспроможності підприємства. потрібно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та проводити її кількісну оцінку. Підкреслено важливість визначення «певного ступеню» фінансової стійкості, перелік факторів, що зумовлюють межу стійкості, обґрунтованість методичних підходів до її оцінки, зазвичай в умовах кризового стану. Запропоновано трактувати фінансову стійкість як основу стабільності стану підприємства, яка характеризується фінансовою рівновагою, оптимальною структурою активів та платоспроможністю у процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість; платоспроможність; фінансовий стан; ефективність; розвиток

N. NIKOLAIEVA R. MASTRO

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

The article examines theoretical and methodological approaches to determining the financial stability of the enterprise. It was determined that financial stability is studied mainly in the context of the threat of bankruptcy. It is proved that a single methodological approach to the interpretation of the essence of this term has not been developed. The term financial stability according to the definition of different authors is characterized. It has been found that most scientists present financial sustainability more narrowly than it should be, expressing financial sustainability by several indicators. However, it is obvious that financial stability is a multidimensional economic phenomenon, which is expressed by a system of indicators. It has been proven that it is necessary to find ways to achieve different degrees of financial stability of the company. To ensure the financial stability of the company's management in the future, it is necessary to determine the specific level of financial stability and carry out its quantitative assessment. The main characteristics of internal indicators of financial stability and the significant impact of changes in the external environment on the financial stability of the enterprise are determined. In order to ensure the financial stability of the enterprise, it is proposed to form clear mechanisms for counteracting the negative factors of the external and internal environment, which ensure financial security, the development of the strategic potential and solvency of the enterprise. It is necessary to determine the specific level of financial stability and carry out its quantitative assessment. The importance of defining a "certain degree" of financial stability, the list of factors determining the limit of stability, the validity of methodical approaches to its assessment, usually in a crisis state, is emphasized. It is proposed to interpret financial stability as the basis of the stability of the state of the enterprise, which is characterized by financial balance, optimal structure of assets and solvency in the process of interaction of external and internal factors of the enterprise.

Keywords: financial stability; solvency; financial condition; efficiency; development

Вступ. В умовах війни та економічної нестабільності країни підприємствам необхідно вижити та прагнути забезпечити ефективне функціонування. Забезпечення фінансової стійкості є першочерговим завданням підприємства та передумовою його розвитку, оскільки саме цей показник є визначальним фактором залучення інвестиційних потоків, фінансової безпеки та конкурентоспроможності на ринку.

Фінансова стійкість підприємства – це комплексна, багатофакторна категорія, що показує відтворювальний процес і знаходиться під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів та характеризує економічні відносини, через які відбувається соціально-економічний розвиток підприємства. Комплексність категорії фінансової стійкості суб'єктів господарювання полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів підприємства, його спроможності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший розвиток при збереженні платоспроможності і відносній незалежності від змін

внутрішніх та зовнішніх факторів.

Аналіз стану питання. Фінансова стійкість підприємств досліджується українськими вченими переважно в контексті загрози банкрутства підприємств. Переважна кількість наукових досліджень присвячена пошукам внутрішніх джерел забезпечення фінансової стійкості підприємств. Таким чином часто у наукових працях розглядається поняття «фінансова стійкість», але єдиного методологічного підходу до трактування сутності даного терміну не вироблено. Тому доцільно ознайомитися з найбільш розповсюдженими з них.

Отже, основними концептуальними складовими визначення терміну «стійкість» є процесуальна та результативна. Як висновок стійкість – це спроможність вистояти, протистояти і пристосуватися до дії екзогенних та ендогенних чинників, які зумовлені різними причинами. Як процес стійкість є результатом зв'язку подібних операцій системи, ціллю яких є знаходження чинників рівноваги і створення фундаменту для подальшого результативного розвитку компанії [1]. Багато науковців розглядали

© Н.Ю. Николаєва, Р.Г. Майстро, 2023

поняття фінансової стійкості як невід'ємної частини фінансового стану успішно діючої компанії.

Мета роботи. Метою даної статті є дослідження теоретико-методологічних засад забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Аналіз основних досягнень і літератури. Дослідженням питань забезпечення фінансової стійкості підприємства та напрямків її підвищення займалася значна кількість вчених, таких як: Базилінська О. Я., Бугай В. З., Сімах Ю. А., Василенко А. В., Ареф'єва О. В., Городянська Д. М., Цал-Цалко Ю. С. та інші. Однак, невирішеними залишаються низка теоретичних і практичних питань щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства, особливо в умовах війни в Україні. Відсутні чіткі рекомендації щодо напрямів підвищення фінансової стійкості українських підприємств, а також не вистачає якісного аналізу всіх тих наявних ризиків та загроз фінансовій стійкості, що виникають у зв'язку з війною в Україні та її можливими наслідками.

Викладення основного матеріалу дослідження. Отже, доцільно більш детально дослідити теоретико-методологічні підходи визначення фінансової стійкості підприємства. Так, думку О. М. Колодізева та К. М. Нужного, фінансова стійкість – це здатність суб'єкта господарювання зберігати рівновагу або з легкістю повернутися у цей стан. Ю. А. Сімах пропонує розглядати фінансову стійкість як потенційні можливості підприємства повернутися у стан рівноваги, в якому підприємство має позитивну динаміку функціонування або не виходить за межі встановлених меж [2].

Бугай В. З. стверджує, що фінансовою стійкістю є здатність підприємства ефективно реагувати на зовнішні й внутрішні негативні фактори через дієве застосування своїх ресурсів шляхом використання й удосконалення економічного потенціалу [3]. Василенко А. В. пропонує розглянути фінансову стійкість як здатність системи зберігати платоспроможність для досягнення стратегічних планів під впливом дестабілізуючих факторів [4]. Цікавим є визначення фінансової стійкості Івановим В. Л., який розкриває фінансову стійкість як здатність підприємства підтримувати свій фінансовий стан та контролювати його динаміку за різних внутрішніх і зовнішніх мінливих впливів за рахунок правильного планування і використання фінансових, виробничих та організаційних важелів [5].

Ареф'єва О. В. та Городянська Д. М. розглядають фінансову стійкість як систему взаємозумовлених та взаємозалежних елементів, які за будь-яких умов підтримують здатність до ефективної господарської діяльності підприємства, забезпеченості ресурсами та збалансування процесу функціонування [6].

Зміст поняття «фінансова стійкість» визначає як ступінь забезпеченості потреб господарської діяльності фінансовими ресурсами щодо їх наявності, розміщення і використання, зазначає Ю. С. Цал-Цалко. На його думку, запорукою виживання підприємства є ефективне використання фінансових ресурсів, під якими розуміють відношення результату до витрат на його одержання, а збільшення цього відношення

відображає підвищення ефективності господарської діяльності [7].

Схожу думку має О. Я. Базилінська, яка фінансову стійкість підприємства характеризує як залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, а саме оптимальною структурою активів, збалансуванням власних і запозичених коштів, активів та джерел їх фінансування [8].

Мамонтова Н. А. розглядає фінансову стійкість як економічний стан підприємства, за якого підтримується стабільна фінансова діяльність, регулярне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових ресурсів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва та реалізації продукції, модернізація та удосконалення матеріально-технічної бази, що свідчить про високий рівень забезпеченості підприємства власними фінансовими ресурсами та оптимальними напрямками їх використання [9].

В основі визначення фінансової стійкості підприємства є його платоспроможність. Наприклад, М. А. Федотова та Л. П. Белих визначають це поняття наступним чином: «Фінансова стійкість – це певний стан рахунків підприємства, який зумовлює його постійну платоспроможність». З ними погоджуються і інші автори – фінансова стійкість компанії безперечно високо гарантована платоспроможність, незалежність від випадкових факторів ринкової кон'юнктури й поведінки партнерів. Вони ж виділяють і головну ознаку стійкості, а саме наявність чистих ліквідних активів, визначених як різниця між ліквідними активами і короткостроковими зобов'язаннями на певний момент часу.

Коваленко Ю. М. стверджує, що одна з найголовніших характеристик фінансового стану підприємства – стабільність його діяльності у довгостроковій перспективі. Вона пов'язана із загальною фінансовою структурою компанії, величиною його залежності від кредиторів і інвесторів. Отже, фінансова стійкість характеризується співвідношенням власних і позикових коштів. Хоча, розглядаючи аналіз майнового положення, водночас стійкість фінансового становища підприємства в значній мірі залежить від доцільності й правильності вкладення фінансових ресурсів у активи [10].

Більш загальний підхід до визначення фінансової стійкості підприємства використовує М. В. Мельник, який вважає, що фінансовий стан є стійким, якщо компанія має у своєму розпорядженні нормальний обсяг капіталу для того, щоб забезпечувати безперервність свого функціонування, пов'язаного з виробництвом і реалізацією продукції та послуг в заданому обсязі, а також повністю й вчасно погашати свої зобов'язання перед працівниками по виплаті заробітної плати, бюджетом по сплаті податків і постачальниками за отримані від них товари та послуги, формувати засоби для відновлення й росту необоротних коштів [11].

Деякі автори не дають визначення фінансової стійкості підприємства, а вважають, що різниця реального власного капіталу й статутного капіталу є

головним вихідним показником стійкості фінансового стану підприємства.

Дослідження різних підходів щодо змісту поняття «фінансова стійкість» показує, що немає єдиного трактування поняття фінансова стійкість. Більшість із них представляють фінансову стійкість більш вузько, ніж варто було б, виражаючи фінансову стійкість декількома показниками. Однак очевидно, що фінансова стійкість – багатомірне економічне явище, що, виражається системою показників. В підсумку можна запропонувати визначення фінансової стійкості підприємства як здатність здійснювати основні та інші види діяльності в умовах економічного ризику та змін середовища бізнесу з метою максимізації прибутку власників, зміцнення конкурентоспроможності компанії з урахуванням інтересів суспільства та держави. У системі складових елементів фінансової стабільності компанії фінансова стійкість є одним з головних. Отже, необхідним є пошук шляхів досягнення різного ступеня фінансової стійкості компанії. Для забезпечення фінансової стабільності господарювання підприємства у перспективі потрібно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та проводити її кількісну оцінку. Важливо визначити «певний ступінь» фінансової стійкості, перелік факторів, що зумовлюють межу стійкості, обґрунтованість методичних підходів до її оцінки, зазвичай в умовах кризового стану. Кожна компанія має розрахувати межі своєї фінансової стійкості.

Таким чином, фінансова стійкість – це основа стабільності стану підприємства, яка характеризується фінансовою рівновагою, оптимальною структурою активів та платоспроможністю у процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів підприємства. Фінансово стійким вважається таке підприємство, яке збалансовує розподіл та використання ресурсів таким чином, щоб забезпечити стабільний економічний розвиток, отримання прибутків та підтримання платоспроможності у поточному та перспективному періодах. Досягнення такого результату можливе за умови стратегічного управління структурою капіталу та активів, а також збалансування грошових потоків для забезпечення їх оптимальної структури.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємство повинно мати необхідну кількість фінансових ресурсів, які можна сформувати тільки за умови економічно ефективної роботи. Забезпечення прибутковості досягається шляхом стабільної реалізації продукції та одержання виручки. Таким чином, фінансова стійкість господарства, в першу чергу, передбачає обіг грошових коштів, у якому доходи перевищують витрати. За таких умов підприємство може вільно маневрувати грошовими потоками, спроможне забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції, а також розширювати і вдосконалювати виробничі потужності.

На фінансову стійкість підприємства значною мірою впливають зміни зовнішнього середовища. Для того щоб зберегти конкурентоспроможність, необхідно мати чітку стратегію та її деталізацію у тактичних і оперативних планах. У такому випадку підприємство зможе своєчасно виявити негативні

чинники та здійснити заходи для їх мінімізації та збереження фінансової стійкості. За таких умов підприємство має низку переваг перед конкурентами при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників та у відборі кваліфікованих кадрів.

Надзвичайно важливо розглядати діяльність підприємства не тільки в зовнішньому, а і у внутрішньому аспекті. Внутрішні чинники фінансової стійкості підприємства відображають стан та динаміку ресурсного потенціалу, за яких можливі високі фінансові результати. Серед основних характеристик внутрішніх показників фінансової стійкості можна виділити: розміри підприємства; ділову активність та репутацію підприємства; обсяги виробництва; рівень якості виробництва; цінову політику; стан матеріально-технічної бази; застосування та впровадження новітніх технологій; рівень залежності від кредиторів та інвесторів; забезпеченість кваліфікованими кадрами та ефективним керівництвом; оптимальний баланс внутрішніх можливостей [12].

Висновки. Таким чином з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства необхідно сформувати чіткі механізми протидії негативним чинникам зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують фінансову безпеку, розвиток стратегічного потенціалу та платоспроможності підприємства. У процесі управління фінансовою стійкістю доцільно застосовувати такі методи, як планування, оцінка та прогнозування. При цьому мають бути збалансовані активи і пасиви, доходи і витрати, а також всі грошові потоки. Дана оптимізація структури фінансових ресурсів забезпечує довгострокову ефективність використання наявних та потенційних ресурсів. Таким чином, за умови вдосконалення фінансово-економічного механізму управління діяльністю підприємства стане можливим досягнення довгострокових цілей, а також стабілізація та підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Список літератури

1. Базілінська О. Я. *Фінансовий аналіз: теорія та практика*: Навчально-методичний посібник. К.: 2009. 328 с.
2. Сімех Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Економічні науки»*. 2007. Т. X. №1. С. 12–16.
3. Бугай В. З., Омельченко В. М. Аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства. *Держава та регіони*. 2008. №1. С. 34–39.
4. Василенко А. В. *Менеджмент стійкого розвитку підприємства*: [монографія]. К.: Центр навч. літератури, 2015. 648 с.
5. Іванов В. Л., Малов В. А. Забезпечення організаційно-економічної стійкості промислового підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. 2010. № 22. С. 32–39.
6. Ареф'єва О. В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 8. С. 83–90.
7. Цал-Цалко Ю. С. *Фінансовий аналіз*. К., 2008. 345 с.
8. Базілінська О. Я. *Фінансовий аналіз теорія і практика*. К., 2011. С. 107-117.
9. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): автореф. дис. канд. екон. наук; Інститут економічного прогнозування НАН України. Київ, 2001. 17 с.

10. Коваленко Ю. М. Фінансова стійкість та її підтримання у фінансовому секторі економіки: міжнародний і національний контексти. *Бізнес-інформ*. 2013. № 9. С. 274-279.
11. Мельник О. М. Фінансова стійкість підприємства в сучасній економіці. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2010. № 691: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 188-192.
12. Кірейцев Г. Г. *Фінансовий менеджмент*: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 496 с.

References (transliterated)

1. Basilinska O. Y. *Finansovyy analiz: teoriya ta praktyka: Navchalno-metodychnyy posibnyk*. [Financial analysis: theory and practice: Educational and methodological manual] Kiev: 2009. 328 p.
2. Simek Y. A. Vyznachennya ponyattya konkurentostiykist pidpryyemstva [Definition of the concept of competitiveness of the enterprise] *Visnyk Mizhnarodnoho slovyanskoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»* [Bulletin of the International Slavic University. Series "Economic sciences"]. 2007. T. X. no1. pp. 12-16.
3. Bugai V. Z., Omelchenko V. M. Analiz ta otsinka finansovoyi stiykosti pidpryyemstva. [Analysis and evaluation of the financial stability of the enterprise] *Derzhava ta rehiony* [State and regions]. 2008. no 1. pp. 34-39.
4. Vasylenko A. V. *Menedzhment stiykoho rozvytku pidpryyemstva: [Management of sustainable development of the enterprise:] [monohrafiya]*. K.: Tsentrnavch. literatury, 2015. 648 p
5. Ivanov V. L., Malov V. A. Zabezpechennya orhanizatsiyno-ekonomichnoyi stiykosti promyslovoho pidpryyemstva. [Ensuring the organizational and economic sustainability of an industrial enterprise.] *Ekonomika. Menedzhment. Pidpryyemstvo* [Economy. Management. Enterprise]. 2010. no 22. pp. 32-39
6. Arefieva O. V. Ekonomichna stiykist' pidpryyemstva: sutnist', skladovi ta zakhody z yiyi zabezpechennya. [Economic sustainability of the enterprise: essence, components and measures to ensure it.] *Aktualni problemy ekonomiky*. 2008. no 8. pp. 83-90
7. Tsal-Tsalko Y. S. *Finansovyy analiz*. [Financial analysis.]. Kiev, 2008. 345 p.
8. Basilinska O. Y. *Finansovyy analiz teoriya i praktyka*. [Financial analysis theory and practice.]. Kiev, 2011. pp. 107-117.
9. Mamontova N. A. *Finansova stiykist aktsionernykh pidpryyemstv i metody yiyi zabezpechennya* [Financial stability of joint-stock enterprises and methods of ensuring it] (na prykladi pidpryyemstv kharchovoyi promyslovosti): avtoref. dys. kand. ekon. nauk; Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya NAN Ukrainy. Kiev: 2001 17p.
10. Kovalenko Y. M. Finansova stiykist ta yiyi pidtrymannya u finansovomu sektori ekonomiky: mizhnarodnyy i natsional'nyy konteksty. [Financial stability and its maintenance in the financial sector of the economy: international and national contexts] *Biznes-inform* [Business information]. 2013. no 9. pp. 274-279
11. Melnyk O. M. Finansova stiykist pidpryyemstva v suchasniy ekonomitsi. [Financial stability of the enterprise in the modern economy.]. *Visnyk Natsional'noho universytetu "Lvivska politekhnika"* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University.]. 2010. no 691: Menedzhment ta pidpryyemnystvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku. pp. 188-192/
12. Kireytshev H. G. *Finansovyy menedzhment: navch. posib* [Financial management: teaching. manual]. Kiev: TSUL, 2002. 496 p.
13. *Malyi ta seredniy biznes v Ukraini daye 55% VVP – Kabmin* [Small and medium-sized businesses in Ukraine contribute 55% of GDP - Cabinet of Ministers]. Available at: URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10596576-maliy-ta-seredniy-biznes-v-ukrajini-daye-55-vvp-kabmin.html>

Надійшла (received) 18.07.2023

Відомості про авторів / About the Authors

Ніколаєва Наталія Юріївна (Nikolayeva Natalia Yuriivna) – студентка Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», e-mail: nataliia.nikolaieva@emmb.khpi.edu.ua

Маїстро Руслана Григорівна (Maistro Ruslana Hryhorivna) - кандидат економічних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3645-0279>; e-mail: Ruslana.Maistro@khpi.edu.ua